

Andrzej Kosiorek, Zbigniew Czubak, Leszek Kajzer

Sobota, gm. Bielawy, woj.
skierniewickie. Stanowisko 1

Informator Archeologiczny : badania 19, 178-179

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W okresie jego powstawania wzniesiono najprawdopodobniej również budynek bramny, którego fragment odkryto w wykopie z roku 1983. Zamek otrzymał wówczas bruk z płaskich płyt wapiennych na którym osadziła się cienka, pozbawiona materiału warstwa szarej ziemi.

Na obecnym etapie badań trudno jest odpowiedzieć, czy zamek posiadał mury obwodowe? Obiekt pozostał zniszczony w XV w., o czym świadczy masywna warstwa rumowiskowa, zawierająca w dolnych partiach gruz kamienny ze zniszczonych budowli, a także spalinzone, grudki zaprawy oraz materiał za bytkowy, w postaci ceramiki, grotów bełtów kuszy, fragmentów ostróg, strzemienna itp. Materiał archeologiczny z tej warstwy koresponduje z danymi ze źródeł pisanych, mówiącymi o dwukrotnym najeździe husytów na Sławków, w latach 1434 i 1435. Jak się wydaje obiekt został zniszczony podczas tego drugiego najazdu, w czasie którego miasto zostało doszczętnie spalone, a z nim także i zamek.

W warstwie rumowiskowej spoczywa warstwa brunatnej ziemi z materiałem datowanym na XVI w., czy jednak zamek był w tym okresie jeszcze użytkowany nie ma pewności. Wszystko wskazuje na to, iż nie został on po zniszczeniach husyckich odbudowany i z tego też względu poszedł szybko w zapomnienie. Źródła historyczne z XVII i XVIII w. utożsamiają zamek z budynkiem stojącym poza fosą, z tzw. lamusem, który usytuowany był obok "starego zamczyska", czy też "zniszczonego dworu na kopcu". Wydaje się więc, iż warstwa z materiałem z XVI w. wiąże się raczej z funkcjonowaniem "lamusa", znane są bowiem przekazy mówiące, iż w piwnicach starego zamku przechowywano wino. Znamiennym jest fakt, iż zamek w Sławkowie nie jest znany literaturze fachowej, poświęconej budownictwu obronemu.

Materiały znajdują się w Wojewódzkim Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków w Katowicach.

Badania będą kontynuowane.

SLAWKÓW
woj. katowickie
Stanowisko 2

patrz
okres nowożytny

SOBOTA, gm. Bielawy
woj. skierniewickie
Stanowisko 1

Biuro Badań i Dokumentacji Zabytków
w Skierniewicach
Konservator Zabytków Archeologicznych

Badania prowadził mgr Andrzej Kostorek przy współpracy mgr. Zbigniewa Czubaka. Badania konsultował dr hab. Leszek Kajzer. Finansował WKZ w Skierniewicach. Pierwszy sezon badań. Neogotycki zamczek / z 3 ćw. XIX w. /, "dwór na kopcu" / z 1 poł. XIX w. /, relikty budowli obronnej / wieża? / z XIV/XV w.

Kopiec ziemny znany w literaturze jako grodzisko wczesnośredniowieczne znajduje się około 800 m na wschód od rynku w Sobocie, nad Brurą, na skraju XIX-wiecznego parku. Ma kształt owalnego, ściętego stożka o wymiarach u podstawy - średnica 65 m, na majdanie - 30 x 45 m, wysokość około 5 m. Otaczają go dwie z 3-ech istniejących jeszcze w XIX w. fosy. Na kopcu stoi neogotycki zamczek z 3 ćw. XIX w., rozbudowany na początku XX w. Został on pobudowany na mury z relikwiarzów murów z 1 połowy XVI w. W związku z planowanym remontem zamczku / właściciel Państwa Stajnia Konrad Walewicz / BBI DZ w Skierniewicach przeprowadziło wstępne prace sondażowe mające na celu:

1. stwierdzenie występowania osadnictwa wczesnośredniowiecznego,
2. ustalenie stanu zachowania relikwiarzów murów,
3. uchwycenie posadowienia XVI-wiecznego obiektu,
4. zarejestrowanie morfologii kopca.

W trakcie prac założono 3 wykopy /na majdanie/ i 3 odkrytki /w piwnicach/ o łącznej powierzchni 23,2 m².

Wykop I - założony został przy północnym murze zamczku /w miejscu, gdzie łączy się on z murem jego wieży/. Odsłonięto ceglany fundament w postaci 23 warstw cegieł ułożonych w wątku nieregularnym /krzyżowym?/, a posadowiony na gruzie ceglany przemieszany z piaskiem i kamieniami. Poniżej wystąpiła cienka warstwa żółtej zaprawy wapiennej, a pod nią torf i glina calcowa. Wymiary cegły /6,0 x 13,5 x 28,0/ świadczą o jej nowożytnym XIX-wiecznym pochodzeniu. Charakterystyczne dla tego odcinka murów było schodkowe ułożenie warstw cegieł /tylko 3 ostatnie leżały równo/. Ponadto zaobserwowano, że warstwy te stanowią najprawdopodobniej jedynie lico starszego?? / muru.

Wykop II - założony został pośrodku zachodniej ściany zamczku. Odsłonięto tu częściowo zniszczony mur ceglany o grubości 0,90 m. Ponieważ była zniszczona zewnętrzna jego część, uchwyciono jedynie lico wewnętrzne, zbudowane w wątku polskim /wymiary cegły: 10,0-11,0 x 3-15,9 x 28,5-30,0/. Całość tworzyła wewnętrzny narożnik bliżej nieokreślonego obiektu, rozarty pod kątem 110°. Część północna muru wchodziła pod ścianę zamczku, część zachodnia biegła równoległe do niej. Wypełnisko muru stanowił gruz ceglany, zaprawa wapienna i fragmenty cegieł. Stopę fundamentową stanowiły otoczki ułożone w średnioziarnistym piasku. W tym samym wykopie zaobserwowano rozwarstwienie chronologiczne ściany zamczku. Część północna zbudowana była w wątku nieregularnym /wymiary cegły: 6,5-7,0 x 12,1-13,4 x 18,0-23,0/ i miała ceglany fundament osiagający głębokość poziomu piwnicy, część południowa zbudowana w takim samym wątku /wymiary cegły: 6,0-8,5 x 12,5-13,0 x 26,2-27,0/ ma widoczny na powierzchni fundament kamienny posadowiony na gruzie ceglano-wapiennym, który wypełnił wnętrze gotyckiego muru.

Wykop III - założony przy południowym murze zamczku. Odsłonięto w nim odcinek muru gotyckiego, załamane pod kątem 110°, a następnie ciągnącego się pod kątem 45° pod ścianę obiektu z XIX w. Wątek polski:

wymiary cegieł: 8,4-9,7 x 13,9-14,4 x 29,2-29,8. Mur ten posadowiony był na cienkiej warstwie zaprawy wapiennej. Jednocześnie w wykopie tym zarejestrowano uwarstwienie kopca, które składało się ze sztych o dużej miąższości warstw przemieszanej z płaskim gliną i torfu.

Odkrywka 1 - założona w południowo-wschodnim narożniku piwnicy, gdzie odsłonięto fragment ceglano-kamienny posadowiony na sztych warstwie torfu i gliny. Zaobserwowano także wkop fundamentowy w postaci średniozbitej gliny i fundamentów cegły.

Odkrywka 2 - w północno-wschodnim narożniku piwnicy /równoległa do muru wieży zamczku/. Odsłonięto tu odcinek muru zbudowanego w wątku polskim /wymiary cegły: 10,3 x 14,3 x 30,0/ i jego kamienny fundament. Poniżej podobnie jak w odkrywkach 1 i 3 pojawił się torf /całec/.

Odkrywka 3 - założona w środkowej części piwnic, w miejscu, gdzie między współczesnymi ściankami działowymi widoczny jest gotycki mur /wymiary cegły: 10,0 x 15,2 x 29,0/. Uchwyciono kamienną stopę fundamentową znajdującą się około 70 cm powyżej posadowienia murów na dwóch poprzednich odkrywkach. Pośrodku do muru "dochodził" fragment ceglano-kamienny "ławy".

Materiał ruchomy stanowiły fragmenty ceramiki, kafla oraz szkła okiennego i naczyniowego. Ceramika występująca w najniższych warstwach pochodzi z 2 połowy XIII w. /kilkanaście fragmentów/ oraz z 2 połowy XIV - początku XV w. Przewagę mają jednak fragmenty ceramiki oraz kafla z XVI-XVIII w. /podobnie datowane jak szkło, m.in. fragment inkrustowanego kielicha i fragmenty butelek/.

Z uzyskanych w trakcie prac wykopaliskowych informacji wynika, że:

1. na kopcu - usypanym z wybranej z fos gliny i torfu - najstarsze osadnictwo pochodzi z 2 połowy XIII w. Być może istniał tu drewniany gród /?/, który został zniszczony przez późniejszą zabudowę;
2. pod koniec XIV lub na początku XV w. właściciel Soboty /Filip Sobocki, komornik łęczycki/ pobudował na zachodnim stoku kopca mурowany obiekt, którego fragmenty odsłonięto w wykopach II i III oraz w odkrywce;
3. hipotetycznie można stwierdzić, że była to wieża /być może na rzucie ośmiobocznym/;
4. na początku XVI w. na miejscu domlepanej wieży Tomasz Sobocki /ojciec lub syn/ pobudował mурowany dwór stanowiący południowo-wschodnią część obecnego zamczku;
5. w 3 ćw. XIX w. kolejny właściciel Soboty Artur Zawisza, na fundamentach dworu oraz średniowiecznej wieży zbudował zameczek neogotycki na planie prostokąta z ośmioboczną wieżą od strony północno-wschodniej;
6. ostatni etap prac budowlanych na kopcu przypada na początek XX w., kiedy to do istniejącego obiektu dostawiono od północnego zachodu część budynku zamykając jego rzut na planie trapeza. Natomiast na majdanie w miejscu drewnianej zabudowy, znanej z XVIII-wiecznych ilustracji, dobudowano przylegający do zamczku budynek mieszkalny.

Materiały i dokumentacja znajdują się w Archiwum BRDZ w Skierniewicach.

Badania będą kontynuowane.

STRZELNO
woj. bydgoskie
Stanowisko 1

Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika
w Toruniu
Zespół do Badań Średniowiecznej
Architektury Kujaw i Wschodniej
Wielkopolski

*Badania prowadzone przez Zespół UMK w Toruniu. Kierownik zespołu - prof. dr Zygmunt Świechowicki, kierownik badań - doc. dr hab. Jadwiga Chudzińska /autorka sprawozdania/. Prace finansowane przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie w ramach problemu międzyresortowego. Piąty rok badań. Klasyfikacja zespołu architektury romańskiej w Strzelnie oraz zaplecze osadnicze.

Odkrycie w 1884 r. zespołu relikwii architektury usytuowanych po zachodniej stronie kościoła Św. Trójcy, nadało kierunek dalszym pracom badawczym prowadzonym w tej części wzgórza klasztornego. Stąd konieczne było założenie wykopów na arach 371, 372, 401 i 402, przed fasadą kościoła, w celu przebadania zarówno układów przestrzennego odkrytych relikwii, jak i zaobserwowanych fasad budowy.

Prace przeprowadzone w obrębie dwóch wykopów /wielkości 5 x 2, 5 oraz 4 x 2, 5 m/ pozwoliły na prześledzenie przebiegu fundamentów tworzących skomplikowany układ stratygraficzny murów, składających się na zabudowę istniejącą od czasów późnego średniowiecza od zachodniej strony kościoła Św. Trójcy. Zachowana w znacznym procencie w stanie niesakalonym, stratygrafia warstw kulturowych, pozwala na wydzielenie trzech faz przebudowy. Określenie chronologii poszczególnych faz jest trudne ze względu na brak dobrych wyznaczników chronologii. Najstarsze odkryte relikwii stanowią fundamenty kamienny, łączone zaprawą i gruzem ceglany. Są one przedłużeniem, odsłoniętych w ub. sezonie fundamentów, wzniesionych bezpośrednio na romańskich fundamentach naw bocznych, wychodzących poza linię fasady. Na podstawie za-wartości warstw kulturowych, z jakimi należy łączyć relikwii stanowiące przedłużenie fundamentów romańskich, można datować je w szerokich ramach późnego średniowiecza. Określenie chronologii drugiej przebudowy możliwe jest jedynie w kontekście trzeciej fazy, brak jest bowiem innych podstaw datowania. Trzecią przebudowę, do której należą relikwii fundamentów o przebiegu równoległym do fasady, można odnieść do